

КРИЗА ЯК ВИПРОБОВУВАННЯ ЄДНОСТІ ЦЕРКВИ

Анотація: Стаття розглядає питання єдності церкви через призму поняття кризи. Криза визначається як обставини, що містять у собі як проблему так і можливість. Зокрема, криза, що була викликана пандемією, кидає виклик традиційному для українських баптистів уявленню про єдність у суто прагматичних термінах – як згромадження ресурсів, допомога сильних слабим та використання спільних зусиль для досягнення певних спільних завдань. В статті пропонується розглядати питання єдності як таке, що вкорінене у бутті триєдиного Бога, до якого церква долучена через присутність Христа у завітній спільноті зібраних. Така єдність передбачає видимі прояви у формі союзу церков. Також піддається критиці традиційне уявлення про автономію як самоізоляцію від інших церков та акцентується підпорядкованість владі Христа разом з іншими спільнотами віри.

Ключевые слова: *єдність церкви, автономія, баптизм, криза, видимий прояв єдності*

Title: *The Crisis as Test of Church's Unity.*

Abstract: The article analyses the issue of the unity of the Church through the lens of crisis. Crisis is defined as circumstances that contain both a problem and an opportunity. In particular, the crisis caused by pandemic challenges the traditional Ukrainian Baptist understanding of unity in sheer pragmatic terms – as accumulation of resources, help rendered by the strong to the weak and use of combined efforts to reach certain assignments. The article proposes to treat the issue of unity as that is rooted in the being of the triune God in whom the church participates through the presence of Christ among the gathered covenant community. Such unity presupposes visible expressions in the form of the union of churches. The traditional notion of autonomy that gravitates towards self-isolation from other churches is criticised and, instead, the stress is on submission to Christ's rule together with other communities of faith.

Keywords: *church's unity, autonomy, Baptism, crisis, visible expression of unity*

Олександр Гейченко, PhD, доктор філософії, ректор Одеської богословської семінарії (Одеса, Україна). ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0677-3456>

Криза як проблема та можливість

◆ Ситуація, в якій ми опинилися під час пандемії дуже нагадує мені особистий досвід, пов'язаний з поїздкою на богословську конференцію в Угорщину. Ми з колегами поверталися з Шопрону в Україну автомобілем, який був оснащений GPS. Час від часу голос комп'ютера починав попереджати, що далі дороги немає, хоча наші очі говорили зворотне. Виявилось, що в приладі була застаріла електронна карта, яка просто не відображала реальний стан угорських доріг. Вона застаріла. На щастя, водій знав дорогу. Але можете уявити собі, куди б ми заїхали, якби повністю довірилися комп'ютеру.

Саме в такій ситуації ми опинилися: старі, перевірені карти вже не працюють, тому що змінилася навколишня дійсність. Тому ми злегка розгублені і не знаємо як себе вести, куди рухатися. Але нам слід пам'ятати, криза – поняття, що містить в собі два начала: складнощі та можливості. Про це писав у своїй відомій книзі «Перетворення місії» Девід Бош, говорячи, що «криза – це не відсутність перспективи, а її початок, це точка зустрічі виниклих труднощів та можливостей їх вирішення, коли майбутнє ще незрозуміле, і події можуть розвиватися по-різному».^[1]

Перш за все, криза – це період нестабільності, надзвичайної небезпеки і загрози будь-якій сфері: політика, економіка, суспільство, здоров'я окремої людини. Це означає, що те, що колись вважалося непорушним, незмінним та надзвичайно важливим, виказує свою мінливість, плинність та вторинність по відношенню до більш фундаментальних речей. Саме криза дозволяє побачити речі у їх справжньому масштабі оскільки на передній план виходить те, що є справді важливим.

По-друге, це найважливіший етап, поворотний момент в ході розвитку будь-чого. Наприклад, людина проходить через низку вікових криз, вирішення яких сприяє становленню її особистості та формуванню характеру. Тобто криза – це можливість відкинути другорядне задля мобілізації та фокусування на найбільш важливому з метою подальших принципових перетворень.

В цій статті я хочу сконцентруватись на тому, що баптистські церкви завжди вважали важливим: єднання заради якоїсь високої цілі (прагматична єдність) та автономія помісної церкви. З моєї точки зору, криза вимагає суттєвого богословського переосмислення цих двох речей. Для цього я спочатку зазначу декілька проблемних аспектів вчення про прагматичну єдність з практичної та богословської точок зору, після чого запропоную альтернативи: переосмислення єдності як долучення до життя в Трійці що також вимагає видимих проявів. На мій погляд, така траєкторія більш органічно пов'язана з біблійним одкровенням, а також має більший потенціал для практичного церковного життя. Насамкінець, я запропоную інший погляд на автономію помісної церкви.

^[1] Девід Бош, *Преобразования миссионерства: сдвиги парадигмы в богословии миссионерской деятельности* (СПб.: Библия для всех, СПбХУ, Богомыслие, 1997), 11.

Прагматичне уявлення про єдність

◆ У вітчизняній баптистській традиції поширено уявлення, що єдність може бути лише добровільним проявом окремих церков, які бажають долучитися до якоїсь високої цілі, об'єднати ресурси у спільний котел чи допомогти меншим та слабким церквам за рахунок більш сильних та ресурсних. Такі уявлення достатньо часто зустрічаються протягом історії братства.

Наприклад, у підпільному часописі «Братская беседа», який видавав Іван Проханов ще в далекому 1891 році, в статті «О братском союзе» пояснюються причини утворення баптистських союзів у Європі: (а) об'єднання церков та їх ресурсів задля виконання місії на батьківщині та за її кордонами є головною причиною;^[2] (б) необхідність зібрати розпорошені церкви та їх служителів на ранніх етапах формування союзу.^[3] Василь Павлов в роботі «Правда про баптистів» писав: «Вони намагаються вести об'єднаними силами великі проекти, як от: освіта проповідників, книговидавництво та внутрішня та зовнішня місія, для чого вони утворюють союзи».^[4] Вже за часів незалежності під час симпозиуму «Автономія помісної церкви» Валерій Антоноук, в той час виконавчий секретар ВСОЄХБ доповідав про біблійні принципи відносин між церквами.^[5] Роздумуючи про відносини церков в апостольський період він неодноразово наголошував доцільність існування союзу якщо він сприяє можливості церков “бути разом та співпрацювати для поширення Євангелії”.^[6] Його аналіз поєднує богословські та прагматичні причини єдності.^[7]

З цієї точки зору об'єднання церков є альянсом, який утворено задля певної мети. Тобто церкви об'єднуються задля виконання завдання, яке стоїть перед ними. Це можуть бути дуже різні цілі: (а) згурадити ресурси (людські чи фінансові) для якоїсь мети; (б) участь у певних проектах (благовістя в певному середовищі, утворення освітньої програми, соціальні проекти тощо); (в) здійснити певний вплив на оточення (суспільство чи владу). Альянси завжди мають обмежені цілі та певні цінності, які об'єднують тих, хто до них долучається. Це означає, що після виконання проекту чи досягнення мети альянс може, чи навіть має, припинити своє існування. Таким чином мова йде про ситуативну єдність, яка може зникнути якщо ситуація чи поставлена ціль цього вже не потребують. До того ж, ті, хто не поділяють цінності та цілі можуть зі спокійним сумлінням бути осторонь цього об'єднання.

[2] Виктор Л. Валькевич, *Записка о пропаганде протестантских сект в России и в особенности на Кавказе* (Тифлис: Тип. Канцелярии главноначальствующего гражданской частью на Кавказе, 1900), App. III, 2.

[3] Валькевич, App. III, 3.

[4] Павлов, ‘Правда о баптистах’, 1911, 361.

[5] В. С. Антоноук, ‘Біблійні принципи взаємовідносин між церквами’, в *Автономія поместной церкви: Матеріали симпозиума* (Одесса: Е-ААА, 2009), 8–18.

[6] Антоноук, ‘Біблійні принципи взаємовідносин’, 10.

[7] Антоноук, 12–17. Він вказує на п'ять біблійних принципів: (а) Церква як Тіло Христа; (б) захисти Євангелії; (в) місії; (г) соціальна робота; (д) молитва за служителів. Наприклад, посилення на Тіло Христа, допомогу слабим, місія як Божий поклик та згурадження ресурсів. Див. Антоноук, 13, 14.

На мій погляд, таке розуміння єдності є дуже обмеженим. Виглядає так, що речі, задля яких утворюють альянс, можуть відходити на другий чи третій план у разі виникнення більш нагальних речей, наприклад, таких як виживання в умовах обмежених ресурсів. Прагматичне уявлення про єдність перетворює її на бажане, можливо навіть важливе але не сутнісне. Тобто якщо єдність є чимось несутнісним, то будь яка церква може це відкинути її без значних для себе втрат. Однак таке уявлення протирічить більш сучасному розумінню єдності як однієї з ознак (*notae*) Церкви.^[8]

Єдність як долучення до життя в Трійці

◆ Баптистське розуміння церкви базується на обітницях Христа “де двоє чи троє зібрані в ім’я Моє, там Я посеред них” (Мат. 18:20). Завдяки Христу віруючі долучаються до життя Триєдиного Бога. В сучасній еклезиології часто використовують поняття *koinonia*,^[9] завдяки її здібності виражати різноманітні відносини^[10] та вкорінювати їх теологічно в розумінні Трійці.^[11] Так “койнонії” зображує відносини в середині Трійці,^[12] вкорінює людську спільноту у Трійці,^[13] пояснює відносини помісної церкви та вселенської Церкви,^[14] відносини церков у світлі екуменічного закли-

[8] Hans Küng, *Die Kirche*, Serie Piper 161 (München: Piper, 1977), 313–52; World Council of Churches and Commission on Faith and Order, *The Church: Towards a Common Vision*, 2013, 5–8; Richard R Gaillardetz, *Ecclesiology for a Global Church: A People Called and Sent*, Theology in Global Perspective (Maryknoll, NY: Orbis Books, 2010), 35–131.

[9] Щодо *koinonia* в екуменічних дискусіях див. Lorelei F. Fuchs, *Koinonia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology: From Foundations through Dialogue to Symbolic Competence for Communionality* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2008). Про еклезиологію спілкування див. John D. Zizioulas, *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*, Contemporary Greek Theologians 4 (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir’s Seminary Press, 1985); Jean-Marie Roger Tillard, *Church of Churches: The Ecclesiology of Communion* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1992); Jeffrey T. VanderWilt, *A Church without Borders: The Eucharist and the Church in Ecumenical Perspective* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1998); Dennis M Doyle, *Communion Ecclesiology: Vision and Versions* (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2000); Jean-Marie Roger Tillard, *Flesh of the Church, Flesh of Christ: At the Source of the Ecclesiology of Communion* (Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 2001). Баптистську версію див. у Nigel G. Wright, “‘Koinonia’ and Baptist Ecclesiology: Self-Critical Reflections from Historical and Systematic Perspectives”, *The Baptist Quarterly* 35, no. 8 (October 1994): 363–75.

[10] Paul S. Fiddes, Brian Haymes, and Richard Kidd, *Baptists and the Communion of Saints: A Theology of Covenanted Disciples* (Waco, TX: Baylor University Press, 2014), 135.

[11] Paul S. Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling: A Challenge to Baptists and Pentecostals’, in *The Many Faces of Global Pentecostalism*, ed. Harold D. Hunter and Neil Ormerod (Cleveland, TN: CPT Press, 2013), 39; cf. Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly and the Council of the Baptist Union of Great Britain* (Baptist Union of Great Britain, 1994), 5.

[12] Paul S. Fiddes, *Participating in God: A Pastoral Doctrine of the Trinity* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2000), 11–61; Paul S. Fiddes, *Tracks and Traces: Baptist Identity in Church and Theology*, Studies in Baptist History and Thought 13 (Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007), 71.

[13] Fiddes, *Tracks and Traces*, 76.

[14] Paul S. Fiddes, ‘The Church Local and Universal: Catholic and Baptist Perspectives on Koinonia Ecclesiology’, in *Revisiting, Renewing, and Rediscovering the Triune Center. Essays in Honor of Stanley J. Grenz*, ed. Derek J. Tidball, Brian S. Harris, and Jason S.

ку,^[15] а також стосовно відносин християн один з одним та з Господом.^[16] Такий погляд ґрунтується у “баченні Бога як трьох осіб, кожна іпостась є відмінною реальністю завдяки її відносинам з двома іншими та поєднана у спільність (*koinonia*) життя, що є такою близькою, що ми стоїм перед єдиним Господом ”.^[17]

В такому баченні божественна *koinonia* передеє іншим спільнотам, оскільки “вона вже існує в Бозі, у взаємній віддачі та прийнятті любові між Отцем та Сином у спільності Духа”.^[18] Оскільки божественна *койнонія* передеє всім спільнотам, про Церкву слід також мислити як про *койнонію*, завдяки її участі у житті Трійці через Ісуса Христа.^[19] Це також вірно по відношенню до помісної спільноти та групи громад у певній місцевості.^[20]

Саме Ісус Христос збирає віруючих в одне тіло і керує ними. Деякі богослови вказують на важливість переконання, що «коли люди збираються в ім'я Христа, і Христос за його власною обітницею знаходиться посеред них, там є церква».^[21] У зв'язку з цим «церква виявляє себе, а не утворюється»,^[22] говоримо ми про місцеву церкву чи ширший союз. Акт збирання Христом робить об'єднання церков обов'язком а не вибором. Баптисти часто говорять про союз, використовуючи образ Тіла та вселенської церкви. Братство це спільнота церков, яка разом сповідувала Христа Господом і Сином Божим, та мала спільний досвід віри та мету. Спільність союзу це «слухняна відповідь на божественний імператив»,^[23] оскільки тіло передеє існуванню громад. Місцеві церкви просто дозволяють цьому тілу стати видимим через об'єднання церков. З іншого боку, на об'єднання можна глянути і через призму «зібраної церкви»: спільноти добровільно відпо-

Sexton (Eugene, OR: Cascade Books, 2014), 97–100.

^[15] Fiddes, ‘The Church’s Ecumenical Calling’, 39–42.

^[16] Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 135.

^[17] Fiddes, *Tracks and Traces*, 71. Хармон називає це “Тринітаризмом сопричастя” (participatory Trinitarism) та визначає як “розуміння Бога, що є істотно реляційним та спільнотним, *ad intra* та *ad extra* що відновлює патристичні концепції *перухорезису* та *теозису*, проводить соціальні тринітарні зв'язки між Триєдиним Богом та людством в образі Бога”. Steven R. Harmon, ‘Trinitarian Koinōnia and Ecclesial Oikoumenē: Paul Fiddes as Ecumenical Theologian’, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 22. Фіддес відкидає “соціальні тринітарні зв'язки” оскільки Трійцю неможливо уявляти спільнотою, він навіть критикує модель соціальної Трійці. Paul S. Fiddes, ‘Covenant and Participation: A Personal Review of the Essays’, *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 125. Для Фіддеса особи “є відносинами” а не “мають відносини”. Paul S. Fiddes, ‘Participating in the Trinity’, *Perspectives in Religious Studies* 33, no. 3 (September 2006): 379–83; Fiddes, ‘Covenant and Participation’, 131.

^[18] Fiddes, *Tracks and Traces*, 214.

^[19] Catholic Church and Baptist World Alliance, ‘The Word of God in the Life of the Church: A Report of International Conversations between the Catholic Church and the Baptist World Alliance 2006-2010’, *American Baptist Quarterly* 31, no. 1 (2012): §11, 36.

^[20] Catholic Church and Baptist World Alliance, §12, 37.

^[21] Brian Haymes, Ruth M.B. Gouldbourne, and Anthony R. Cross, *On Being the Church: Revisiting Baptist Identity*, Studies in Baptist History and Thought 21 (Milton Keynes, U.K.; Colorado Springs, CO: Paternoster, 2008), 198.

^[22] Haymes, Gouldbourne, and Cross, 199.

^[23] Fiddes, *Tracks and Traces*, 200.

відають Христу, який збирає свою церкву. Таким чином, окремі громади присвячують себе Господу, відгукуючись на його божественний поклик, та один одному, зобов'язуючись «ходити разом і наглядати один за одним».^[24]

По-друге, баптисти зазвичай розуміли місцеву громаду під владою Христа, але розуміння церков як койнонії поширює владу Христа і на союзи церков. «Між конкретними церквами існує такі ж співвідношення, як і між окремими членами однієї церкви». Усі церкви складають одне тіло Христа, і такий спосіб мислення схожий на розуміння українськими баптистами видимої церкви як прояву причастя святих. Влада Христа над певною громадою дає певну свободу «знаходити розум Христа», але це не дає права ігнорувати голоси інших церков, оскільки «хоч місцева церква – це повноцінна церква, але це не вся Церква». Отже, ці церкви взаємозалежні за тим самим правилом.

По-третє, через Ісуса Христа вводиться більш сильний елемент соборності. Койнонія виходить за межі безпосереднього, людського та місцевого рівня завдяки участі в Христі. Через Христа церкви долучені до тринітарної койнонії та вселенського Тіла Христового. Церква як спільнота завіту розміщується в більш широкому контексті Божого космічного задуму і цілей, беручи участь у місії Бога через Христа і оснащуючись Святим Духом.

Видимі прояви єдності

◆ Богослов'я Тіла Христа є важливим для протиставлення розумінню койнонії як невидимої духовної єдності.^[25] Образ Тіла Христового є «фундаментальним образом єдності» який передбачає видимість.^[26] В першу чергу образ описує вселенську Церкву але для баптистів помісна спільнота також є «тілом Христа», що є головним але не єдиним можливим виявом.^[27] Христос робить свою присутність у світі видимою у різних формах: через зібрання членів, яких Христос наділив дарами^[28] або в формі місії та соборів.^[29] Це має імплікації для помісних спільнот, які об'єднуються у розширені групи, що є «вільним альтернативним вибором не більше ніж приналежність Христу».^[30]

Вітчизняні баптисти розуміли єдність у формі конфесійного союзу. Так Василь Іванов вважав, що «всі спільноти по всій Росії мають об'єднатися в один сильний Всеросійський союз, щоб була одна Церква Христова у всій країні як Його тіло, складене й зв'язане всяким допоміжним суглобом,

^[24] Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly and the Council of the Baptist Union of Great Britain* (Baptist Union of Great Britain, 1994), 8.

^[25] Fiddes, *Tracks and Traces*, 195–96; Fiddes, 'The Church's Ecumenical Calling', 40–41.

^[26] Fiddes, *Tracks and Traces*, 197.

^[27] Fiddes, 198–200.

^[28] Fiddes, 67; cf. Paul S. Fiddes, *A Leading Question: The Structure and Authority of Leadership in the Local Church* (London: Baptist Publications, 1986), 20; Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 5.

^[29] Fiddes, *Tracks and Traces*, 207–14.

^[30] Fiddes, 200.

у міру чинности кожного окремого члена, чинить зріст”.^[31] Для Іванова баптистський союз був вираженням вселенської Церкви та формою єдності, без якої є неможлива реалізація бачення, коли «перейшло панування над світом до Господа нашого та до Христа Його, і Він зацарює на вічні віки!» (Од. 11:15).

Єдність у формі союзу передбачає видиме виявлення.^[32] Для того ж Іванова єдність включала не лише спільність у питаннях віри та вчення а також життя та дій. Це означає єдність у формі союзу яка може бути видимою для світу та переконати його повірити посланню Церкви.^[33] Олександр Ананьїн, відповідаючи на питання, де Писання говорить про союз, вказав на Ів. 17:21, наголошуючи, що єдність вкорінена у відносини Сина та Отця, також він посилався на текст Еф. 4:3, який закликає до єднання Духу у союзі миру. Ананьїн не погоджувався з «чудернацьким молоканським переконанням» про виключно духовну єдність. Як хрещення та Вечеря Господня є видимими, так і «наш союз має також виявлятися у видимій організації: з’їзди, рада, проповідники».^[34] Вітчизняні баптисти, наслідуючи германських та англійських баптистів, вбачали в хрещенні та Вечері Господній засоби благодаті, визначені Богом щоб «привертати грішників до Себе та давати їм спасіння, отримане Христом».^[35] Вони вірили, що через хрещення особа долучається до видимої церкви на землі^[36] а Вечеря Господня є засобом свідчення про Христа, близької спільності з Ним та видимого вираження спільності святих.^[37] Ця видима форма є одночасно вираженням невидимого та засобом долучення до нього.

Самоізоляція та автономія

◆ Автономія чи незалежність помісної церкви традиційно вважається однією з головних рис устрою баптистських церков. З початку виникнення баптистських церков у Англії воно було пов’язане з переконанням, що кожна помісна церква знаходиться під безпосередньою владою Христа (Мт. 18:20). Оскільки така спільнота віруючих зібрана воскреслим Христом

^[31] Василий В. Иванов, ‘О союзе’, *Бантмист*, no. 40 (1911), 317.

^[32] Альтернативний погляд дивись у Вінса, який каже, що Божа церква – це єдиний організм, поширений по всій землі та є “невидимою Церквою тому що це не є видимою організацією” у Я. Я. Винс, ed., *Наши баптистские принципы* (Харбин: Типо-литография и цинкография Л. М. Абрамовича, 1924), 20.

^[33] Василий В. Иванов, ‘О союзе (окончание)’, *Бантмист*, no. 50 (1910): 399.

^[34] С. В. Белоусов, ‘Первый назидательный съезд баптистов в Омске’, *Бантмист*, no. 6–7 (1925), 38. Пор. Пиж розважає про уявлення Пілграма Марпека про видиму церкву в Yaroslav Pyzh, ‘The Confessing Community as the Ecclesiological Core of the Baptists in the Soviet Union, 1960--1990’ (PhD diss., United States – Texas, Southwestern Baptist Theological Seminary, 2012), 75–77; 87–88.

^[35] ‘Исповедание веры христиан-баптистов, изданное Ф; Г. Павловым в Ростове-на-Дону (1906)’, в *История баптизма. Сборник; Вып. 1* (Одесса: Одесская богословская семинария, 1996), 425.

^[36] ‘Краткое вероучение баптистов. Член X: О Церкви Господней’, *Бантмист*, no. 4 (1908): 1.

^[37] ‘Исповедание веры христиан-баптистов’, 425, 427–28.

навколо Нього вона, таким чином, підпорядкується владі Христа: “через завіт помісна спільнота знаходиться під прямою владою Христа і завдяки цьому отримує ‘знаки/печатки завіту’ – тобто, владу обирати своїх священнослужителів, святкувати таїнства хрещення та Вечері Господньої та здійснювати дисципліну (влада ‘в’язати та розрішати’).”^[38] Знаходження під владою Христа дає помісній церкві свободу від будь-якої “зовнішньої церковної влади”^[39] а також надає відповідальність пізнавати розум Христа.^[40] Як спільнота видимих святих помісна церква є головним видимим вираженням вселенського Тіла Христа:

Де б не були зібрані двоє чи троє, де б не відбувалось ламання тіла хліба причастя (1 Кор. 10:16-17), там і є тіло Христа. Але помісна церква завжди є ‘виявленням єдиної Церкви Божої на землі та на небі’; вона походить від єдиного тіла. Таким чином, це не питання утворення одного великого тіла з маленьких – своєрідна духовна арифметика; маленькі тіла існують як ‘виявлення’ всього тіла. Окремі церкви вже пов’язані між собою, оскільки тіло передре нашому існуванню, і ми покликані увійти в нього.^[41]

Вчення про автономію помісної церкви було дуже поширено серед баптистів за часів Російської імперії та СРСР. Так, Василь Павлов в своїй апологетичній роботі «Правда про баптистів»^[42] не згадує вселенську

^[38] Fiddes, *Tracks and Traces*, 33; cf. Paul S. Fiddes, ‘The Church and Salvation: A Comparison of Baptist and Orthodox Thinking’, in *Ecumenism and History: Studies in Honour of John H. Y. Briggs*, ed. Anthony R. Cross, Studies in Christian History and Thought (Carlisle, Cumbria, UK: Paternoster Press, 2002), 128.

^[39] Fiddes, *Tracks and Traces*, 44; cf. Fiddes, ‘The Church and Salvation’, 135.

^[40] Fiddes, *Tracks and Traces*, 52; Fiddes, Haymes, and Kidd, *Baptists and the Communion of Saints*, 130–31.

^[41] Fiddes, *Tracks and Traces*, 198; cf. Baptist Union of Great Britain, *The Nature of the Assembly*, 6.

^[42] В. Г. Павлов, ‘Правда о баптистах’, *Банмуст* 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 (1911). Ця стаття розповідає про коріння баптистів (I-VIII), початок, початкову місіонерську роботу та гоніння на баптистів в Росії (IX-XVI), принципи, вірування та практики (XVII-XXII). Наратив став стандартним для російської баптистської історіографії. Найбільш ранній приклад історичної апології див. Heather Jean Coleman, ‘The Most Dangerous Sect: Baptists in Tsarist and Soviet Russia, 1905-1929’ (PhD diss., United States – Illinois, University of Illinois at Urbana-Champaign, 1998), 28–29. Стаття містить ідеї багатьох авторів. Див. В.Г. Павлов, ‘Правда о баптистах’, *Банмуст*, no. 46 (1911): 361–62; пор. Edward T. Hiscox, *The New Directory for Baptist Churches* (Philadelphia: Judson Press, 1894), 336. Див. посилання на Вільяма Джонса (1762-1846) щодо вальденсів, Йогана Лоренца фон Мошейм (1693-1755) щодо голандських анабаптистів та Людвіга Келлера (1849-1915) щодо германських анабаптистів, та Е. Т. Гіскокс (1814-1901) щодо церковного устрою. Павлов використовував ідею “вірного залишку” який був переслідуваною меншиною що хоч і не була баптистською трималась схожих ідей та практик а також потерпала за це. Див. В.Г. Павлов, ‘Правда о баптистах’, *Банмуст*, no. 41 (1911): 324. Це ландмаркістська концепція неперервної історичної тяглости, пор. James Robinson Graves, *Old Landmarkism: What Is It?* (Baptist Book House: Graves, Mahaffy & Co., 1880), 121, <http://archive.org/details/oldlandmarkismw00gravgoog>. Про популярність цього погляду в середині дев’янадцятого століття див. Michael A.G. Haykin, ‘Voluntarism in the Life and Ministry of William Fraser (1801-1883)’, *Baptist Quarterly* 39, no. 6 (2015): 48–49.

церкву^[43] і наголошує, що «кожна правильно упорядкована помісна церква чи спільнота має власне самоуправління, очолюване пресвітером, і не є у органічних відносинах з іншими спільнотами».^[44] Яків Вінс^[45] писав, що помісна церква є «автономною та незалежною церковною КОРПОРАЦІЄЮ» якщо вона була «правильно упорядкована та визнана всім братством».^[46] За Вінсом помісна церква могла приймати нових членів, здійснювати дисципліну та обирати служителів оскільки це право було дароване Христом, єдиним Головою Церкви, та здійснювалось силою Святого Духа.^[47] Артур Міцкевич пояснював, що помісна церква – це спільнота народжених згори віруючих, хто визнає «одне сповідання віри, один церковний устрій та тримається узгоджених поглядів та переконань у базових питаннях віри».^[48] Церкви незалежні у прийнятті чи виключенні членів, обранні служителів та здійсненні богослужінь тому що знаходяться під владою Христа.^[49]

Якщо б вчення про автономію залишалося виключно в цих рамках, воно навряд чи викликало би питання на даному етапі розвитку баптистського руху в Україні. На практиці вчення про автономію помісної церкви часто призводить до самоізоляції у стосунках з широкою спільнотою церков та культивуванні уявлення, що окрім помісної церкви немає інших видимих

^[43] Павлов, 'Правда о баптистах', 1911, 361–62. Це дуже нагадує позицію Е.Т. Гіскокса, який стверджує: "[вселенська Церква] представляє ментальну концепцію та не має реального існування у часі та просторі, а також не є історичним фактом, будучи лише ідеальною кількістю без організації, дії та без корпоративного буття," в Едвард Т. Гіскокс, 'Христианская церковь', *Баттист*, no. 23 (1910): 178; пор. Нісcox, *The New Directory*, 24.

^[44] Павлов, 'Правда о баптистах', 1911, 361.

^[45] «Наши баптистские принципы» були підготовлені для баптистської молоді та базувалися на роботах німецьких баптистів F. Friedrich та Pettenhal. Див. Вінс, *Наши баптистские принципы*, 3–4.

^[46] Вінс, 20. Виділення оригінальне. Можливо для Вінса утвердження та визнання були питаннями доброї практики а не вираженням вселенськості. Cf. Василій В. Иванов, 'Общины и пресвитеры', *Баттист*, no. 21–24 (1914): 9. Вінс використав незвичне слово «корпорація». Цілком можливо воно співвідноситься з німецьким словом "Gemeinschaft". Вінс був проти використання слова «суспільство» по відношенню до церкви бо вважав його «чужим» словом, Вінс, *Наши баптистские принципы*, 21. Про можливі паралелі Вінса (чи його джерел) з роботою Тьонніса див. Pyzh, 'The Confessing Community,' 6, note 10; 165–68; пор. Ferdinand Tönnies and José Harris, *Community and Civil Society* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 36.

^[47] Вінс, *Наши баптистские принципы*, 36–38. Вінс припускав вселенську церкву але відкидав конфесійні організації чи національні церкви, стверджуючи що послання Нового Завіту зверталися лише для помісних церков. Вінс, 35; cf. Павлов, 'Правда о баптистах', 1911, 361–62; Едвард Т. Гіскокс, 'Христианская церковь', *Баттист*, no. 25 (1910); Н.В. Одинцов, 'О Церкви', *Баттист*, no. 9–10 (1926): 7.

^[48] Артур И. Мицкевич, 'Церковь, священнослужители и члены церкви', *Братский вестник*, no. 2 (1965): 30. Ця публікація лягла в основу статті про церкву в новому віросповіданні в 1979. П.К. Шатров повторює її майже дослівно, див. П.К. Шатров, 'Церковь Христа в свете учения Священного Писания', *Братский вестник*, no. 2 (1977): 13–15.

^[49] Мицкевич, 'Церковь, священнослужители и члены церкви', 30; см. также Артур И. Мицкевич, 'Основные принципы евангельских христиан-баптистов', *Братский вестник*, no. 1 (1966): 48–49.

проявів церкви на землі. В практичному сенсі з самоізоляції починається занепад та смерть. Поширення генетичної хвороби королівських родів — гемофілії був пов'язаний з династичними шлюбами що відбувалися між родичами. Це призводило до виродження та накопичення генетичних вад. Другий приклад — «інформаційна бульбашка» соціальних мереж, яку ми утворюємо самі, регулюючи коло друзів та формуючи алгоритми подачі новин у стрічку. З деяким часом ми починаємо жити у штучному світі, який самі для себе створили.

Саме тому ми потребуємо інших, не таких як ми, щоб вони допомагали нам бачити себе, розуміти себе, свої сильні та слабкі сторони, а також кидали виклик нашим звичкам та спонукали до змін.

Список джерел

- Baptist Union of Great Britain. *The Nature of the Assembly and the Council of the Baptist Union of Great Britain*. Baptist Union of Great Britain, 1994.
- Catholic Church, and Baptist World Alliance. 'The Word of God in the Life of the Church: A Report of International Conversations between the Catholic Church and the Baptist World Alliance 2006-2010'. *American Baptist Quarterly* 31, no. 1 (2012): 28–122.
- Coleman, Heather Jean. 'The Most Dangerous Sect: Baptists in Tsarist and Soviet Russia, 1905-1929'. PhD diss., University of Illinois at Urbana-Champaign, 1998.
- Doyle, Dennis M. *Communion Ecclesiology: Vision and Versions*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2000.
- Fiddes, Paul S. *A Leading Question: The Structure and Authority of Leadership in the Local Church*. London: Baptist Publications, 1986.
- . *Participating in God: A Pastoral Doctrine of the Trinity*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2000.
- . 'The Church and Salvation: A Comparison of Baptist and Orthodox Thinking'. In *Ecumenism and History: Studies in Honour of John H.Y. Briggs*, edited by Anthony R. Cross, 120–48. Studies in Christian History and Thought. Carlisle, Cumbria, UK: Paternoster Press, 2002.
- . 'Participating in the Trinity'. *Perspectives in Religious Studies* 33, no. 3 (September 2006): 375–91.
- . *Tracks and Traces: Baptist Identity in Church and Theology*. Studies in Baptist History and Thought 13. Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007.
- . 'The Church's Ecumenical Calling: A Challenge to Baptists and Pentecostals'. In *The Many Faces of Global Pentecostalism*, edited by Harold D. Hunter and Neil Ormerod, 36–61. Cleveland, TN: CPT Press, 2013.
- . 'The Church Local and Universal: Catholic and Baptist Perspectives on Koinonia Ecclesiology'. In *Revisioning, Renewing, and Rediscovering the Triune Center: Essays in Honor of Stanley J. Grenz*, edited by Derek J. Tidball, Brian S. Harris, and Jason S. Sexton, 97–120. Eugene, OR: Cascade Books, 2014.
- . 'Covenant and Participation: A Personal Review of the Essays'. *Perspectives in Religious Studies*. 44, no. 1 (2017): 119–38.
- Fiddes, Paul S., Brian Haymes, and Richard Kidd. *Baptists and the Communion of Saints: A Theology of Covenanted Disciples*. Waco, TX: Baylor University Press, 2014.
- Fuchs, Lorelei F. *Koinonia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology: From Foundations through Dialogue to Symbolic Competence for Communionality*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2008.
- Gaillardetz, Richard R. *Ecclesiology for a Global Church: A People Called and Sent*. Theology in Global Perspective. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2010.
- Graves, James Robinson. *Old Landmarkism: What Is It?* Baptist Book House : Graves, Mahaffy & Co., 1880. <http://archive.org/details/oldlandmarkismw00gravgoog>.
- Harmon, Steven R. 'Trinitarian Koinōnia and Ecclesial Oikoumenē: Paul Fiddes as Ecumenical Theologian'. *Perspectives in Religious Studies* 44, no. 1 (2017): 19–37.

- Haykin, Michael A.G. 'Voluntarism in the Life and Ministry of William Fraser (1801-1883)'. *Baptist Quarterly* 39, no. 6 (2015): 263–75.
- Haymes, Brian, Ruth M.B. Gouldbourne, and Anthony R. Cross. *On Being the Church: Revisiting Baptist Identity*. Studies in Baptist History and Thought 21. Milton Keynes, U.K.; Colorado Springs, CO: Paternoster Press, 2008.
- Hiscox, Edward T. *The New Directory for Baptist Churches*. Philadelphia: Judson Press, 1894.
- Küng, Hans. *Die Kirche*. Serie Piper 161. München: Piper, 1977.
- Pyzh, Yaroslav. 'The Confessing Community As the Ecclesiological Core of the Baptists in the Soviet Union, 1960–1990'. PhD diss., Southwestern Baptist Theological Seminary, 2012.
- Tillard, Jean-Marie Roger. *Church of Churches: The Ecclesiology of Communion*. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1992.
- . *Flesh of the Church, Flesh of Christ: At the Source of the Ecclesiology of Communion*. Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 2001.
- Tönnies, Ferdinand, and José Harris. *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- VanderWilt, Jeffrey T. *A Church without Borders: The Eucharist and the Church in Ecumenical Perspective*. Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1998.
- Wright, Nigel G. "'Koinonia" and Baptist Ecclesiology: Self-Critical Reflections from Historical and Systematic Perspectives'. *The Baptist Quarterly* 35, no. 8 (October 1994): 363–75.
- World Council of Churches and Commission on Faith and Order, *The Church: Towards a Common Vision*. (Geneva: World Council of Churches, 2013).
- Zizioulas, John D. *Being as Communion: Studies in Personhood and the Church*. Contemporary Greek Theologians 4. Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press, 1985.
- Антонюк, В. С. 'Біблійні принципи взаємовідносин між церквами'. In *Автономія поместної церкви: Матеріали симпозиума*, 8–18. Одеса: Е-ААА, 2009.
- Белоусов, С. В. 'Первый назидательный съезд баптистов в Омске'. *Бантуст*, no. 6–7 (1925): 35–39.
- Бош, Дэвид. *Преобразования миссионерства: сдвиги парадигмы в богословии миссионерской деятельности*. СПб.: Библия для всех, СПбХУ, Богомыслие, 1997.
- Вальтерков, Виктор Л. *Записка о пропаганде протестантских сект в России и в особенности на Кавказе*. Тифлис: Тип. Канцелярии главноначальствующего гражданской частью на Кавказе, 1900.
- Винс, Я. Я., ed. *Наши баптистские принципы*. Харбин: Типо-литография и цинкография Л. М. Абрамовича, 1924.
- Иванов, Василий В. 'О союзе'. *Бантуст*, no. 40 (1911): 316–17.
- . 'О союзе (окончание)'. *Бантуст*, no. 50 (1910): 398–99.
- 'Исповедание веры христиан-баптистов, изданное Ф; Г. Павловым в Ростове-на-Дону (1906)'. In *История баптизма. Сборник; Вып. I*, 421–34. Одеса: Одесская богословская семинария, 1996.
- 'Краткое вероучение баптистов. Член X: О Церкви Господней'. *Бантуст*, no. 4 (1908): 1–2.
- Мицкевич, Артур И. 'Церковь, священнослужители и члены церкви'. *Братский вестник*, no. 2 (1965): 28–34.
- . 'Основные принципы евангельских христиан-баптистов'. *Братский вестник*, no. 1 (1966): 44–55.
- Одинцов, Н. В. 'О Церкви'. *Бантуст*, no. 9–10 (1926): 4–7.
- Павлов, В. Г. 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 41 (1911): 322–25.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 42 (1911): 329–33.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 43 (1911): 337–38.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 44 (1911): 345–47.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 45 (1911): 353–56.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 46 (1911): 361–63.
- . 'Правда о баптистах'. *Бантуст*, no. 47 (1911): 369–70.
- Гискок, Едвард Т. 'Христианская церковь', *Бантуст*, no. 23 (1910): 178;
- . 'Христианская церковь'. *Бантуст*, no. 25 (1910).
- Шатров, П. К. 'Церковь Христа в свете учения Священного Писания'. *Братский вестник*, no. 2 (1977): 13–15.